

[z knihy Bytí a rozumění]

Proč je tázání důležitější než odpovídání?

Anna Hogenová
Katedra filosofie a občanské nauky
UK Pedagogická fakulta
Rettigové 4, Praha 1

e-mail: hogen@volny.cz

Klíčová slova: otázka, počátek, vzdělání, bytí, celek bez marga

Bytí je přístupno jen v tázání, stejně jako je tomu s ostatními platnostmi, jež nejsou předmětného charakteru, a které se ukazují jen v napětí bytostného tázání, proto má i tato úvaha název, v němž se bytí a tázání propojuje. Jak ale můžeme přimět člověka, v tomto ohledu spícího, aby se začal opravdově tázat? Je třeba jej probudit a lehce popostrčit k tomu, aby v sobě našel odvahu k samotě, v níž se otázky tohoto druhu rodí „počátkují“. Probouzení se provádí vzděláváním, výchovou. Již proto nemůže být vzdělávání pochopeno jen jako dodávání vědomostí, dovedností, návyků, postojů a kompetencí k tomu, aby Evropa byla konkurenceschopná. Je třeba vrátit vzdělání jeho rodivý smysl, jako tomu bylo vždy v minulosti. Vždyť i univerzita dostala své jméno od „ad Unumvertere!“, což znamená „k Jednomu se obrátit!“. Prodlévat u „Jednoho“ je těžké, protože je nutné toto „Jedno“ nalézt ve všem, co je kolem nás. Proto mluvíme o duchu, o schopnostech naší duše najít Jedno v mnohém, tomu se kdysi říkalo „dialektika“, než Hegel toto slovo přetavil v posloupnost svých třech stupňů pro pochopení pohybu a vývoje v podobě téze, antitéze a syntéze. Zahlédnout něco, co je společné všem jsoucňům se nazývá „Jedno“; dobře to známe od Plotína a ostatních novoplatoniků. Dnes mluvíme o bytí ve smyslu heideggerovského „Seyn“, nikoli jen „Sein“, jak je tomu ještě v jeho práci „Sein und Zeit“.

O co vlastně jde? „*Důstojnost k moci a velikosti Dasein - a to z pravdy jeho příkazu.*“¹ Člověk je podivuhodným místem, v němž se ukazuje bytí, které není

¹Heidegger, *M. Schwarze Hefte*. Band 94. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014, s. 114.

zahlédnutelné očima a věda k němu empirickými cestami nedojde, je zde zapotřebí myšlení myšleného v aristotelském smyslu. K myšlení myšleného je možno člověka přivést probouzením v otázkách, které přesahují svět jsoucn a jejich vědecky řízených deskripcí, protože všechna jsoucna se musejí z něčeho ukazovat, z něčeho se musejí fenomenalizovat. „Střetání je setbou všeho“ – tato herakleitovská dikce, známá již po tisíciletí, je dnes stejně aktuální, jako byla před naším letopočtem. Pokud má tázání úlohu probouzet člověka k otázkám, pak je jasné, že takto můžeme působit na osamělou duši jedince, ovšem nikoli na masy. Masy jsou zanořeny v dění každodennosti takovým způsobem, že je naprosto nemožné na ně působit ve smyslu „to protreptikon“ (probouzení k otázkám o bytí). Je možné jen působení radiální, od duše k duši, jako to nazýval na mnohých místech Jan Patočka. Proto je dnes úloha vzdělání odlišná od vzdělání, které učí masy psát a počítat.

To nejbližší (Dasein) musí v sobě mít přístup k tomu, co je nejvzdálenější (k bytím samému). Oslava a adorování praxe jsou jen nepochopením toho, že každá praxe se ustavuje na předem platné teorii, která je velmi často zamlčena a nedotázána, netématizována jen proto, že je skryta v samozřejmosti, s níž vstupujeme do rozvrhu naší budoucnosti.

Chceme-li něco změnit, musíme jít k pramenům, pouhá organizace toho, co tu již máme, vůbec nic nespraví. Přeorganizování je pouhým přesunováním figurek z místa na místo při zachování všeho, co brzdí průchod svobodných sil k tvorbě a k sebepřesahu. „Existuje také vidoucí slepota.“² Kde se nalézá? Především v otázkách, jež si klademe. Zde je nám podsouváno, na co se ptát a jak se ptát. Tázání je záchrannou šňůrou pro každého. Pokud se nebudou otázky reglementovat, uvolní se tvořivá síla, která doutná a pospává v lidských jedincích a poměry se promění. Věda není trh a podstatné myšlení musí vzcházet z potřeb ducha doby, z nevyhnutelnosti, která je skutečná a nikoli

²Ibidem, s. 123.

naplánovaná, jak si to mnozí mocipáni představují a představovali. To, co mají předávat vysoké školy, to nejsou jen vědomosti, dovednosti, návyky, kompetence a postoje pro potřeby konkurenceschopnosti Evropy. Vysoké školy mají přinášet úplně nové druhy myšlení, ale to je možné jen tehdy, otevrou-li se stavidla svobody tázání. Ministerští úředníci jsou pouhými vykonavateli politické vůle v daném resortu, nemohou tvořit to, co se má zrodit ze žhavé skutečnosti, která je naší přítomností. Napodobování ostatních je jen důkazem vlastní slabosti a neschopnosti. Tázání musí vyrůstat, rodit se z vlastního základu. Je třeba uvolnit tvořivost, která se dere naprosto přirozeně ven. Tento proces svobodného tázání předpokládá diskusi mezi naprosto se vylučujícími stanovisky, to patří k našemu bytostnému prožívání problému, i taková stanoviska se musí snažit prosadit své vidění. Do tohoto rizika je nutno vstupovat beze strachu.

Je třeba zakoušet původní nevyhnutelnost a nutnost vědění, to je třeba dovolit, pak přijdou podstatné otázky samy. V otázkách jsou intence, které teprve čekají na vyslovení, ale již jsou v řečeném v rezonanci, ve své přípravě. V tom spočívá „vyhmatávání“ toho, co je již předpřipraveno a čeká na svou chvíli. Každé plánování z hlediska potřeb trhu je v této fázi tím, co právě tázání ničí a zabíjí. Malost v myšlení se projevuje jako boj proti každému duchovnímu obsahu, jemuž většina nerozumí. Je třeba dát průchod i menšině, pokud se jedná o otázky.

Tázání, pokud je opravdové – bytostné, vždy v sobě obsahuje intence, které nejsou na první pohled patrné. Jde o intenci „zur-Welt-sein“ (ke světu být). V této intenci rezonují desítky jiných intencí, které provázejí náš vstup do žitého světa, aniž o nich víme. Jsou to desítky vzpomínek, které jsou propleteny se samozřejmým vstupem do světa a života, je jich mnoho a tyto všechny intence jsou oživeny otázkou. Jsou průvodními platnostmi otázky a vyvolávají hloubení u tázajícího se, ale vyvolávají neklid - privaci i u toho, kdo otázce rozumí.

Je třeba si přiznat, že v myšlení je nejdůležitější privace, tj. onen neklid, vznikající ze zásadního a podstatného chybění toho, co jsme kdysi nějak již nějakým způsobem věděli, či čeho jsme se dotkli. Proto byl Platón tolik nakloněn a přesvědčen, že myšlení je vlastně jen rozpomínáním na to, co jsme kdysi v sobě – v duši již měli.

Dnes se stále mluví o praxi, o její důležitosti. To samé jsme slyšeli téměř každý den v době socialistické. Ale zapomíná se, že pod praxí se rozumí jen organizace, provoz obvyklého života, provoz nejzákladnějších potřeb, které jsou podmínkami životního provozu; o tom nikdo nepochybuje, ale praxe se nemůže redukovat jen na organizaci provozu těchto praktických podmíněnosti. To je podstatný nedostatek, v myšlení a proto i v rozhodování. Manažer je ten, kdo organizuje, ale je to jen vykonavač rozkazů těch, kteří řídí provozy ke svému zisku. Manažer nezná celky bez marga, ten je pouze naučen organizovat procesy tak, aby do sebe zapadaly, a aby vše bylo efektivní. Efekt je důsledek, manažera zajímá jen důsledek, ten nepromýšlí celky bez marga, které by měly být na začátku těchto rozhodování, manažer nevidí celky, vidí jen sukcesivní procesualitu, organizuje; nic víc. Manažer zkoumá předpoklady jen ve službě důsledku, není to obráceně, aby důsledek podřizoval ideálu v podobě dobra, v platnosti celku bez marga. Ovšem, „*areté není žádná ctnost je to schopnost do každé konkrétní situace dostat celek*“³, tato myšlenková závažnost se nestává základem pozornosti na vysokých ekonomických školách. Ten, kdo umí řídit organizaci, ještě nemusí být dobrý ve vedení celku, protože tam je nutné rozumět nepředmětným platnostem a to není možné karteziánskými cestami v poznání. Pokud není správná teorie, nebude ani správná praxe. V takovém případě se organizace stane teorií a špatná praxe je jejím důsledkem. Něco takového vidím dnes kolem sebe velmi často. Manažer

³Heidegger, M. *Schwarze Hefte*. Band 94. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014

umí jen řídit v předem platném systému, neumí myslet celky bez marga, nemá v sobě ideje, umí se rozhodovat jen v koherenci předem platného systému, a to je obrovská chyba pro celou planetu. Všude máme velmi mladé a schopné analytiky, scházejí nám ti, kteří jsou schopni zahlédnout celek, za ten je třeba mít odpovědnost. Asymetrická odpovědnost Lévinasova vstupuje nejen do povědomí jako něco nového, ale jako podmínka pro snesitelný život na celé planetě. Znalost řízení je postavena na analýze již hotového a předmětně uchopitelného systému, tj. manažer musí mít především formální podstaty ve svých úsudcích, ale pro nynější svět potřebujeme jiné podstaty – generalizované, vyplněné podstaty. Podstaty formální jsou vyprázdňené, přesně tak, jak se liší geometrický trojúhelník od kamene v podobě trojúhelníku. Vyplněnost podstat se dosahuje zakoušením mnoha jedinečných aktivit i pasivit, vyžaduje čas. Tento proces se děje nalaďováním, rezonancí, vyhmatáváním, které je pomalé, důkladné a autentické. Zrození „počátkování“ vyplněné podstaty (generalizace) se děje vždy postupným zráním, nedá se předat „kuchařkovým“ postupem, jako se to dnes dělá téměř všude. Proto u Platóna mohl být dobrý politik jen ten člověk, jenž prošel poctivě kusem svého života, tedy po padesáti letech, nikoli dříve. Mladík na této pozici se často stává prostředkem machthábra, aniž sám o tom ví. *„Čím původnější a silnější je síla smyslů a obrazů v pohybu a práci, tím nevyhnutelnější je vědění. Nejde o vědění sukcesivity vět a jejich zápočtu – nýbrž jde o moc základního ladění, jež přichází z promýšlení světa.“*⁴ Čist filosofický text není to samé jako podrobná kontrola vět tohoto textu co do logického vyplývání jedné z druhé, jako je tomu při recepci logické, jde o methexis, o účastenství, dost často jde o účastenství na tom, co se dá vyslovit jen negativně, tj. privativním způsobem. Zde se nachází spor mezi filosofy a logiky, mezi právníky a etiky atd.

⁴Heidegger, M. *Schwarze Hefte*. Band 94. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014, s. 134.

Síla, která rozvrhuje budoucnost, není jen počítáním, jak si to myslí karteziáni a také tak činí. Důsledek toho vidíme na událostech, které hýbou světem. Bohužel dějiny se plánovat nedají, naposled se o to pokusil Karel Marx (11. teze o Feuerbachovi). V této tezi se praví: Filosofové svět jen vykládali, nám jde o to jej změnit! Marxista bude plánovat svět na základě vědy, neposlouchá, co svět chce, přikazuje mu, co má být. To je voluntativita, která se pak přesněji hlásí ke slovu až v díle F. Nietzscheho. Rozkazovat světu, údělu se nedá, je možné jen naslouchat, naladit se na to, co přichází z budoucnosti, to není dílo ani ekonomů, ani politiků, natož právníků. Náboženství skýtá asistenci, nikoli existenci. Je nutné myslet jinak! A to je možné jen z porozumění tomu, co není předmětné, co je celkem bez marga, co je bytím samým. *„Nalad'ující a obrazy tvořící síla rozvrhu je rozhodující – a to se nedá vypočítat.“*⁵ Umět naslouchat tomu, co přichází na holubiččích nožkách, to by se měli učit všichni politici.

*„Pokud člověk svou podstatu nachází ve smyslu rozumného zvířete, potud myslí všude metafyzicky ve formě rozlišování smyslového a nesmyslového; při takovém myšlení setrvává na útěku před otázkou po podstatě bytí.“*⁶ Filosofie se nemůže vyhnout této otázce, pokud tak činí, proměňuje se na antropologii, politologii či různé jiné vědy apod.

Rozumět dění a dějinám znamená něco jiného než jejich plánování, o to se pokoušel Karel Marx a dnes se o to pokoušejí banky a machthábři. To, čeho je nám všem na planetě třeba, to je umění naslouchat, co daný eón „chce“, je třeba se otevřít k přicházení toho, co je nevyhnutelné, ale to žádný machthábr neumí, protože je nastaven samozřejmostí své existence, že jeho vůle je pánem tohoto společného světa. *„Tam, kde je založena jen politika - ‚dieMachenschaft‘ v různých formách svých mocenských výkonů, tam vzniká zdání, jakoby tato politika byla první podstatou veškerého lidského bytí. V pravdě však je tato*

⁵Ibidem, s. 135.

⁶Heidegger, M. *Schwarze Hefte*. Band 96. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014, s. 4.

*„politika‘ jen čistě technicko-historickým zařizováním a skrz toto zařizování je pouhou odnoží podstaty jsoucen.“*⁷ Dnešní doba přesně odpovídá obsahu předešlého citátu. Kdo nám vládne? „Zařizovači“ platnosti předem založených systémů, kteří úplně postrádají vhlad do toho, co přichází, co nevyhnutelně přichází. Jak se říká těmto „zařizovačům“? Dostali honosný název: manažeři, ale v podstatě jsou to služebníci předem platných systémů, kterým slouží do roztrhání těla, bez základního vhladu do celku, jenž postrádá margo, a který není předmětem k jednoduché deskripci, dle předem připravené kuchařky“ platného systému a struktury.

„Kuchařkovými vzdělanci“ se dnešní svět jen hemží, je jich tolik, že do sebe vrážejí stejně, jako to viděl Komenský v „Labyrintu světa a ráji srdce“. Všude potkáte důležitou osobu, které většinou chybí osobnost a osobitost, protože nemá hloubku, klouže po povrchu a zařizuje a zařizuje. Proto naše dějiny jsou jen technickou historií, zařizovanou plány a kontrolovanou plány. Proto nám schází pravá radost, Taková radost není zábavou, která zahání prázdnotu, jalovost chvíle a mrzutost. Sem náležejí akční filmy. Jde o radost ve smyslu řeckého χάρις – půvab, jen v této radosti je důstojnost a úctyhodnost.

Nevýslovnost a technická nezachytitelnost těchto platností jako je χάρις – půvab je dnes znakem jejich neexistence. Nedají se zařizovat, je možné je jen probouzet v duších ostatních a to je možné jen tázáním, které svým napětím vyhloubí v duši cestu k počátkům; Patočka těmto počátkům říká „matky“. Vzdělanec nemůže být jen tím, co dnes je – zařizovačem předem založených plánů machthábrů a světových bank. „*To vše je bezútešně placaté, a to tak, že my jen s protivůlí o tom mluvíme.*“⁸ Evropská spiritualita spočívá na hloubce starověkých Řeků, na křesťanské niternosti a na osvícenství; ovšem myšlení zařizovačů je jen osvícenské v zúženém smyslu. Jen otázky mohou tuto

⁷Ibidem, s. 7.

⁸Heidegger, M. *HoelderlinsHymnen „Germanien“ und „Der Rhein“*. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 1980, s. 27.

poklidnou stojatou vodu našeho současného myšlení dostatečně zčeřit a přivést alespoň některé k hloubce toho, co přichází, a na co se musíme nastavit, aby nás to nepřekvapilo v noci. Den začíná večerem, noc je dřívější než den. Nelze žít jen pro den, je třeba započítat do našeho života noc, tedy to, co se neukazuje clare et distincte, Kréont se mýlil, žil jen pro den, proto nechal Antigonu zazdít, a tak ji potrestal jen proto, že byla věrná zákonům velké matky Země. Nestací jen osvícenský rozum, založený aristotelskou časovou sukcesivitou, která je tak dobře kontrolovatelná. Placaté myšlení současného vzdělanectví (polymathia) prostě nepostačuje potřebám, které si nevyhnutelnost přicházející z budoucnosti žádá na nás. Placatost myšlení bez hloubky je nejvíce dokázána na řeči. „*Není to tak, že my máme řeč, nýbrž řeč má nás, ve špatném i dobrém smyslu.*“⁹ Jaká je řeč novinářů a politiků? Je to řeč, svědčící o osobnosti a její zvláštnosti u každého jednotlivého z nich? Anebo je to řeč osvědčených frází, která se jen hemží slovy, která jsou „in“? Řeč, v pragmatickém smyslu, je největší svědek vyprazdňování smyslu, které je základem placatého myšlení, založeného na subjekt-objektové figuře, na výlučném používání kauzální souvislosti, na aristotelské sukcesivitě. Chybí nám temporalita v heideggerovském smyslu, chybí nám augustinovský čas. V přítomnosti nám chybí velmi často podstatná minulost dějinného charakteru. V přítomném nacházíme jen pragmatické obsahy, chybí nám vhledy do toho, co je nutno zpřítomňovat a sdílet vždy poprvé a vždy naposled. Chybí nám počátky v jejich prožívaném „počátkování“, proto nám chybí rozměr důstojného a úctyhodného a vše se nám proměňuje na liberální – svobodné ve smyslu „svobody“ od toho, co je hluboké a duchovní. Taková „svoboda“ je nekultivovaná a opravdu patří jen na tržiště, ale současně je třeba říci, patří jen tam.

Proto je nutné probouzet otázkami podstatnou privaci v duších a myslích těch, kteří jsou už částečně probuzeni rodiči a dobrými učiteli. Bez zkoušení duše se

⁹Ibidem, s. 23.

nekoná starost o ni, nekoná se epimeleia peri téspychés. Pokud se nezkouší duše, a to je možné jen bytostným tázáním, musí se duše proměnit na funkce neuronů v mozku a nic jiného nemůže duše představovat. Pak se duše promění jen na popis souzení, emocí, vůle, paměti. Promění se na funkce v mozku z hlediska chemického, fyziologického aj., to však znamená proměnu člověka jen na předmět. Nezapomínejme na to, že holokaust je dílem zpředmětnění lidské podstaty, která se proměnila na verifikovatelné číslo, vytetované na zápěstí. Žijeme jen dnem a zapíráme noc, pak nás překvapí smrt a vše, co s ní souvisí, pak neumíme si přiznat prohru, ale musíme svou prohru na někoho svalit, neumíme pak stárnout a zakládáme business pro lékaře zabývající se plastickými operacemi. Pokud ale žijeme jen placatým způsobem, nepoznáme χάρις, budeme schopni jen si kupovat prožitky toho nejspodnějšího stupně, jídlo, sex, pocit moci nad druhými.

Jen napětí v bytostném tázání se dostáváme k vhlédům do nepředmětných celků. Většina karteziánsky vychovaných lidí nebude ochotna tuto platnost akceptovat. Proč? Protože tito lidé, a těmi jsme my všichni, dávají přednost „představovému myšlení“, které je *clare et distincte*. Jak se jmenuje toto bytostné tázání, v jehož napětí pak prožíváme své životy? Heidegger tomu říká „dieBesinnung“.

„ZurBesinnungmussimrechtenAugenblickdasWortgeaeussertwerden
 mitalsAufrufundnichtalsPlan
 sondernalsschonvollzogenerundeinmaleinzuholenderVorsprung“.¹⁰ (K
 „Besinnung“ – rozmýšlení náleží slovo v pravém okamžiku se zvnějšňující, přichází jako vyvolání, přináší se jakožto sebe přinášející skok, nepřichází jako součást plánu). Tím chce být řečeno, jsme vyvoláváni bytím a toto vyvolávání v nás má podobu otázek, které se v nás rodí. Člověk je pastýřem bytí, ví o něm jen otázkami a bytí je právě nepředmětným celkem bez ohraničení. Ten

¹⁰Heidegger, M. *Schwarze Hefte*. Band 96. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014, s. 5.

nejdůležitější dialog se vede říkáním, tj. beze slov – to jsou naše nevýslovné smutky, kterým často říkáme deprese a necháváme se léčit, protože jsme přesvědčeni, že je to nemoc. Není to nemoc, je to jen noční stránka našeho života, kterou musí člověk unést, je to ozvěna *deinos* (toho strašného), co prožívá platónská duše při návratu do nového života na Lethapedion. Život je zkouška, a co je zkouška, to v sobě nese otázky, rodící se z privace, kterou v sobě neseme. Rozmazlená výchova našich dětí má za následek, že dospělí, kteří byli rozmazlenými dětmi, pak nedovedou unést noční stránku života. Pak nám vrací nesprávnost naší slabosti, s níž jsme je vychovávali. *Adikia* si vyžaduje *diké* – přečin si vyžaduje trest. Do ladění a naladování k noční stránce života náleží *aidos* – dar bohů. *Aidos* je smutek, lítost a také posvátný strach a právě z něho pak vyrůstá privace, jakožto puzení k otázkám, v jejichž napětí prožíváme svou každodennost. Do ladění a naladování na noční stránku života patří: „*S tím, co se nedá přispárovat, přichází to zlé do svobody. Zlé není jen to morální. Špatné – to není jen chyba a nedostatek v oblasti jsoucen, nýbrž samo bytí je někdy opakem spáry a záludnosti.*“¹¹ Opak spáry je opakem, řádu, je to tedy zlořád. Staří nosili oběti této nevyhnutelnosti, věřili, že si nevyhnutelnost nakloní a sebe zachrání. Pravdou však je, že jsme vždy vydáni tomu, o čem nevíme – to patří do noční stránky života. Proto měli staří japonští herci na obličejích kromě jiného i masky děsivé a hrůzné; bylo nutno připomínat člověku, že tu jde o víc, než je schopen jeho rozum pochopit. To jen novověký člověk si myslí, že je bohem a že jeho ratio poručí větru a dešti. V socialismu jsme se tomu vysmívali, ale nyní děláme totéž a už se tomu nevysmíváme. Proč? Čekáme na odpověď. Jen ve slavnostech se objeví velká vyrovnanost chvíle s nevyhnutelností, a to je podstata posvátnosti. „*Aber die Weile des Ausgleichs ist die Zeit des Festes.*“¹² Slavnosti tedy patří k harmonii naší duše s nevyhnutelností, které se říká osud, vůle bohů, moderní člověk mluví o

¹¹Heidegger, M. *Hoelderlins Hymne „Andenken“*. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 1982, s. 102.

¹²Ibidem, s. 103.

fyzikálních zákonitostech. Velká vyrovnanost, podobající se LaotsověTao, je dílem slavností a ty jsou posvátností.

Voluntativita současného člověka je založena na chybném předpokladu, že člověk může naprosto vše, kde je důkaz, který by mohl být verifikován a falzifikován? Je to vědecký závěr, či je to jen výraz naší potřeby mít jistotu za každou cenu, a proto jsme pravdu pochopili jako certitudo (jistotu) skrz orthotes (správnost). Kdo je pak pánem správnosti aristotelské sukcesivity v procesech, vládne nad ostatními, viz fenomén „advokátské evidence“ u právníků. Je opravdu koherence mezi předem platným systémem a událostí jedinou přístupovou cestou k pravdě? Není to jen „pravda“ platící v matematice a v počítačové filosofii? Ne náhodou Patočka označoval matematiku za ingeniózní techniku. Myšlení „more geometrico“ ukazuje své meze, přesně tak, jak na to poukázal na začátku minulého století již Edmund Husserl. Pravda musí vycházet z věci samé jakožto neskrytost.

„Jsme jen tím, co hledáme, to je vše.“¹³ Tato Heideggerova myšlenka patří k těm nejdůležitějším. Kde najdeme u člověka jeho hledání? Jen v jeho otázkách, v jeho privaci. Pokud člověk je brzy s hledáním hotov, pak se nalezené mění na nálezy a nálezy jsou dobré jen pro muzeum, pro něco, co je jen položené na své místo, a tím to končí. Takový postoj k hledání a k nalezenému je typický pro ty, kteří samy sebe označují jen za pragmatické jedince. V takovém případě se i hodnota vzdělání mění na pragmatickou veličinu, označující úspěchy či neúspěchy trhu. Proto je nalezené přístupné jen v hledání, protože jen v noezi se rodí noema, řekl by Husserl. Pokud převezmeme noema jen z dodání již hotové, pak o hloubce nevíme nic. Ke každé krásné symfonii patří její hledání, v němž se rodí. Ke každému velkému dílu člověka patří bolestivé hledání, slepecké vytepávání cesty a hledané je pak nikoli vybojované, nýbrž je protrpěné. Pokud se z výkonů tohoto druhu udělá

¹³Ibidem, s. 133.

zboží, pak jde jen o nález, nikoli o hledané. Nález se odtrhne od hledání, noema se odtrhne od noetické cesty a stane se zbožím. A tak agenti a lobbisté mění hledané na nálezy a reifikují to, co je původně živé a tepající na mrtvé exponáty v muzeu. Tak se láska promění endorfiny, dobro se promění výhodnost a chytrost vedoucí k ní. Hodnoty se stávají prostředky koupě a prodeje. Svět se přetavuje pře očima na nálezy bez hledání. Umírání se promění na funkci, kterou je nutno započítat především do tržních souvislostí. Sofoklova *Antigona* přestává mít smysl a představuje se jen jako detektivní příběh, to samé se stane s řeckým mýtem. Nevýslovné obsahy, jež jsou nejdůležitější součástí každé ságy, zmizí; nikdo se po nich neptá. Proč? Protože je už nikdo nehledá. Proč je nikdo nehledá? Nejsou zde otázky, které se rodí z privace. Problém je totiž v tom, že i privace v lidské duši je plánována a kontrolována, prostě je produkována předem platnými systémy s objektivní platností. Nelze vycházet z tajemství. I tajemství se stane nálezem bez hledání. V tom spočívá význam akčních filmů, význam všech reklam. Když uprostřed zajímavého pořadu v televizi naskočí stupidní reklama, jde v podstatě tak trochu o infarktní záležitost, k níž psychologové cudně mlčí, totéž platí o velkých reklamních plochách kolem dálnic. Kolik smrtí na dálnici spočívá v roztrhání pozornosti řidiče reklamou tohoto druhu. Jsou některé relevantní vědecké studie, které by nás v tomto ohledu poučily? Šoková reklama je přece jen nálezem bez hledání, je to podsouvání potřeby, jež je umělá. Proč je umělá? Protože se nezrodila v hledání. Vzniká bez bytostného tázání, bez dialogu. Vzniká jen jako donucení, kterému vládne fenomén „dasGestell“. Pokud se vyučuje bez otázek, kam taková výuka směřuje, co vytváří v duši recipienta, kterým jsou naše děti. Tak jako je, loď v bouři zachráněna před ztroskotáním jen dobrým znalcem moře, lodi i bouře, stejně tak je tomu i s každým hledáním. Hledání je právě jediné pravdivé rození znalostí moře, lodi a bouře. To vše se nedá předat jako věc položená do dlaně. Je nutné dobrého kormidelníka vést cestou jeho vlastního hledání, my musíme vycházet z něj a pak teprve přicházíme my sami. To je pravá cesta péče o duši,

kteřá vyvěřá z toho, co je člověku nejvlástnější. Nemůže být každý presidentem a ministrem, může být jím jen ten, kdo hledá tímto směrem po celý život, protože jen ten dochází k hledanému a nikoli k nálezu. Proto je manažer vyučený na jakékoli řízení v podstatě jen řemeslníkem provádějícím nálezy bez hledaného a nikoli „vytápávačem“ toho, co daná situace v hloubce své neopakovatelné jedinečnosti potřebuje, chce a vyžaduje. Liberální myšlení je především liberální od této hloubky, panuje tu řemeslo, mechaničnost a placatost. Panuje tu nápodoba, chybí tu tvořivost, která se rodí z bytostného hledání. V tom spočívá smysl otázek. Jen tam, kde jsou bytostné otázky, vycházíme z bytí a nikoli jen ze jsoucen.

„Die Besinnung“ je rozmyšlení, které je vyvoláváno ze světa, protože je daný člověk světu otevřen, žije tímto dialogem beze slov, kterému říkáme dialog říkáním. Říkání je beze slov, mluvení je slovy. Nalezené je vyhmatané počátkováním, nález je předán někým a pak napodoben. Jde o stejnou souvislost, jakou se odlišuje originál od plagiátu. Technicky je možné tento rozdíl téměř odstranit, jen v druhém případě chybí počátkování, rození v porodních bolestech, které je v díle obsaženo. Ve druhém případě je pouhý obraz obrazu, na první pohled nerozeznatelný, ovšem v hledání je vždy nalezené jen plagiátem, chybí tam rodivé napětí, není tam diarchie.

Pořady v televizi současné doby vytvářejí především ti, kteří nápady nemají, proto se tolik nechávají inspirovat cizími nálezy, proto je televize dnes tak upadlým médiem.

Slavnost je chvíle vyrovnaného údělu, jde o smíření mezi tím, co přichází z podstatné minulosti (dasGewesene) a tím, co přichází z budoucnosti. Proto jsou slavnosti vždy v době, kdy je rovnodennost jarní a podzimní.

„Zur Maerzenzeit,

Wenn gleich ist Nacht und Tag,

Undueberlangsamen Stegen,

Von goldenen Traeumenschwer,

*Einwiegende Luefte ziehen.*¹⁴

Ukolébávající větry přicházejí od zlatých snů, ale jen tehdy, když den a noc jsou stejně dlouhé, přicházejí po pomalých stezkách. Zlaté sny jsou těžké, přicházejí od bohů, kteří jsou od nás na útěku. O slavnostech se v nás nepere to, co musíme udělat, aby naše budoucnost měla naději. Odkládáme tyto úzkosti, podstatná minulost (*dieGewesenheit*) a rozvrh do budoucnosti (*Dasein*) jsou vyrovnány, velké vyrovnání je slavností. V takové chvíli nás navštěvují jiné otázky, vedou nás k posvátnému. K čemu nás přivádějí posvátné a slavnosti dny? K sobě samému, k tomu, co je nám nejvlastnější. Tato cesta je nejtěžší. Svobodné upotřebení vlastního je nejobtížnější. Proč? Protože vlastní neznáme. Lodník musí na své lodi prožít v bezvětří na otevřeném moři mnoho měsíců o samotě a beznaději, aby se dostal k tomu, co opravdu chce, co opravdu je jeho vlastní. To je také důvod, proč člověk rád poslouchá, pokud je mu život řízen rozumně, dle nevyhnutelnosti, který je nad námi všemi. Proto je člověk najednou ztracen, pokud nemá nad sebou bič povinností, přicházejících zvenčí. Ale propedeutika ke smrti nás vede přes tuto samotu, která člověka přepadne, pokud mu byly odňaty povinnosti z vnějšího světa. Je třeba se učit být „lesním chodcem“. V ukolébávajících větrech, přinášejících zlaté těžké sny přichází k nám pozdravování, laskavost od samotného bytí, jsme přijati. To, co člověk marně hledá mezi lidmi, pak nalezne na procházkách vstříc pozdravujícímu větru. Tím chceme říci, že nám chybí odvaha pokládat filosofické otázky. Raději máme otázky vědecké, které jsou již obecně přijaty jako relevantní, protože pak nemusíme mít strach z kritiky, která přijde. Chybí nám odvaha k tázání – to je největší nedostatek současné filosofie.

¹⁴ Ibidem, s. 104.

Dnes patří do skutečnosti jen to, co působí, tzn. to, co má v sobě sílu působit. Přesně tak to myslel Nietzsche. Působení je viditelné, tj. skutečné jen, když se síla zvyšuje, stupňuje. Je třeba vstupu do zjevu, jenž je dokladem stupňující se síly. Ovšem působení se od působení jiného nedají dost dobře oddělit, proto se říká době postmoderní „doba tekutá“. Nejde ani o smysl toho, co se ukazuje, jde jen o to, zdali se to ukazuje ve stupňování, tj. v rostoucí síle. Ve světle se ukazují věci a současně tam, kam věci světlo nevpustí, se ukáže stín (σχια). Díky tomu vstupují věci do tvaru a jasnosti, jsou *clare et distincte*? Jen díky světlu, tedy se neukazujeme sami ze sebe, ukazujeme se díky tomu, že nás do jevení propustí světlo. Jsme tedy v jistém stupni zdáním, neukazujeme se sami ze sebe, ale světlo nás propouští, pak má

Platón pravdu.

Jde o to, co nám propustí do zjevu to, co je nám nejvlastnější. To nejvlastnější je těžké. Musíme se odrazit od cizího, abychom se prodrali k tomu, co je nám nejvlastnější. Proto je nutné cestování pro mladé. Vždyť cestování není nic jiného než prolongovanou otázkou směřující k tomu, co je nám nejvlastnější, co je naším domovem. Setkání s tím, co je nám nejvlastnější, je posvátné. Toto setkání se nazývá slavností. Slavnost je velké vyrovnání mezi minulostí a budoucností, je to takové vyrovnání, které umožní „die Er-innerung“ – zvnitřnění, vstup do našeho nitra k našemu vlastnímu prameni. To je možné jen, když s prameněním našeho vlastního pramene prameníme. To je možné jen v pohybu a tímto pohybem jsou otázky, tázání. Teprve teď je nám jasné, proč je tázání zbožností myšlení. Jen v pohybu je možné setkání s tím, co není předmětné. A pokud z toho předmět uděláme, zabijeme to, zlikvidujeme to. A přesně toto dělá karteziánské myšlení z toho, co je nám nejvlastnější, co je naším pramenem, z toho, co náš život činí jen naším vlastním. Když je noc stejně dlouhá jako den, což je na konci březnových dnů, či v září, pak přichází slavnost, vyrovnává se minulost s budoucností a otevírají se netušené poklady,

pak teprve jsme doma. Slavnost odstraňuje napětí mezi minulostí a budoucností, umožňuje se vhloubit do temporálního času, do pobytu, hluboko až k našemu vlastnímu prameni a my můžeme prodlévat v pramenění jen, když se tážeme, když jsme v napětí – v diarchii. Bytí je přístupné jen v napětí tázání. Napětí jest totiž pohybem. „*V čase slavnosti, ve slavnostních dnech k nám přichází to, co je nám vlastní, co je náš dějinný počátek.*“¹⁵ Slavnost je návratem domů ve smyslu návratu k vlastnímu. Je tedy uvlastněním. „*Einwiegende Luefte*“ (ukolébávající větry) nám „říkají“ (beze slov) to, co je schováno pod slovy „*schwere goldeneTraeume*“¹⁶. Tyto zlaté těžké sny k nám přicházejí, když jdeme proti větru, který kolébá travou v loukách, proto jsou to *einwiegendeLuefte*. Co je v tom větru? Je tam přijetí od něčeho, co neumíme popsat, protože to popsat nejde. Cítíme laskavost, kterou tak málo dostáváme od lidí, proto jde o pozdravování, které uzdravuje. Proč nás uzdravuje? Protože vyladuje všechny naše jednotlivé funkce do sounáležitosti, která je základem našeho tubytí (Dasein). Co nám znemožňuje prožívat tento druh přijetí? „*DasGestell*“ (povely ze systémů) a „*dieMachenschaft*“ (technické zařizování těchto povelů).

Stíny na cestách jsou idóly, nejsou to pravé stromy, které tyto stíny vrhají. Pravé stromy jsou jinde než jejich stíny, přesto každý stín patří k danému stromu a soupatří s ním. Stín je *dieAnwesenung der Abwesenung* daného stromu, mezi nimi je však nutné spojení. Idól je zdání (doxa), je tak trochu klam. Takovým klamem je i fenomén předmětnosti u mnohých věcí. Jakmile se stane hledané předmětem a odstřihne se od hledání, jež je tázáním a privací, ocitneme se v odcizeném životě, jenž je nám podsouván jako pravá a jediná skutečnost. V této skutečnosti se však nedá žít bytostně a hluboce, zde je možné jen přežívání. Otázky jsou důležitější než odpovědi.

¹⁵ Ibidem, s. 113.

¹⁶ Ibidem, s. 113.

Jestliže je člověk stínem, jak je známo z řeckého básnictví (Pindar), pak je člověk bytostí, náležející dni, ale on náleží i noci, jak je dobře známo z Patočkovy filosofie. Protože člověk náleží i noci, patří ke snu. Heidegger precizuje: „*Stejně mylné by bylo mýnit, že člověk je sen. Je buď toto: stín nebo sen, nebo je obojí: Stín plus sen v sumaci. Váha leží v posledně řečeném: ovap; sen, ale sen je sen stínu.*“¹⁷ V takovém případě nás nemůže nenapadnout otázka, v níž žijeme své celé životy. Co je ona skutečnost, o kterou se opírá soudnictví a vůbec celá teorie pravdy ve smyslu *addaequatione et intellectus*? Pojem skutečnosti je rozvolněn jako nikdy dosud, ocitáme se v době tekuté.

Chceme jistotu, chceme stálá statická jsoucna, abychom je mohli vlastnit měřením, ovšem skutečnost tu není. Naše vlastní skutečnost je snem stínu. Skutečná je jen možnost a ta se promění na skutečnost až teprve ve vzpomínce, když už dávno tady není. Prožíváme-li blaženost domova, nevíme o tom, myslíme si, že je to normální u každého a všude, teprve když ztratíme domov, víme o něm. Opravdu je vše tekoucí a teprve vzpomínka učiní z tekutosti jistotu. Problém je v tom, že je to jen vzpomínka. Jak hluboce porozuměl skutečnosti právě Pindar! Otázka je napětí, je pohybem a v tomto pohybu se setkáváme s hledaným. Pokud to hledané „vyřízneme“ z hledání a učiníme z toho skutečný pojem, skutečný výtěžek na věčné časy, pak jsme udělali to, co jen výsledek vzpomínky. Setkání s věcí musí být vždy poprvé a naposled, musí vznikat z počátkování, z napětí, z pohybu; a to je možné jen v otázkách. Co dělá vědec? Udělá z hledaného nález, hotovost v podobě skutečné předmětnosti; udělá z toho to, co kdysi bájný Midas. Zlato se nedá jíst. Nestací kuchařka s podrobným popisem, jak se má přijít na podstatu nemoci, krok za krokem. Technický popis je dobrý jako zbraň proti žalobám nešťastných pacientů proti jejich lékařům, ale pochopení věci je jen ve věci samé, nikoli v popisu nutných kroků v postupu „vaření“. Kuchař není umělec, je jen kuchař. **Lékař musí být schopný**

¹⁷ Ibidem, s. 115.

vstupovat do vhlédů zachycujících celek a to v jednom rázu, v jednom úderu. Chybí nám vhledy, ale vhledy jsou počátky a počátky se dají potkat jen v myšlení, které je počátkující, tj. je hledáním. Tázání je zbožností myšlení.

Stezky, stezičky a cesty jsou přechody, neznatelné a přesto činí Zemi domovem, propojují to, co je podstatné. Stejně je tomu s možnostmi, i ty jsou přechodem, jsou stezkami a stezičkami, jsou přemostěním. Co přemost'ují? Přemost'ují místa, kde máme domov. A kde máme domov? Tam, kde žijeme z uvlastněného. Kde žijeme z uvlastněného? Tam, kde žijeme z našeho vlastního pramene, kde jsme u sebe samých a současně se světem v jeho součtveří. Tam jsme doma. Kdy víme o tomto místě? I toto místo se stává pravým domovem, tj. skutečným domovem jen ve vzpomínce. Proto jsme tuláci a bloudící bytosti, hledané se dá natrefit jen v hledání. Hledání jsou otázky, cesty na Zemi jsou hledáním; cesty jsou uskutečňované otázky. Bez otázek nedojdeme k odpovědi, kdo chce hned odpovědi, a to je ten současný věčně pospíchající člověk, ten žije jen v nálezech dobrých pro muzeum, proto pak potřebuje rauš, aby ze sebe dostal tu otravnost stále stejně se opakujících prožívání. To není náhoda, že Laotse, Ježíš i Heidegger vidí život jako cestu, proč je tomu tak? Protože jen v cestování, které je hledáním, které je bytostným tázáním, můžeme natrefit domov, vlastní pramen, ohňový střed bytí. Zlaté těžké sny jsou přece jen reálnými možnostmi a ideálními skutečností, ale nenesou tvrdou skutečnost, jež je *clare et distincte*. Největší karteziánský omyl spočívá v požadavku měřitelnosti, jež je jediným svědkem skutečnosti. Myšlení *more geometrico* opravdu se dostalo do *circulu vitiosus*. Možnosti jsou přechody, mosty a člověk žije v těchto možnostech skrz tyto možnosti. Skutečnost je nejtěžší fenomén ze všech. *„Stezky jsou ve své zdánlivosti zarostlé mosty, po nichž docházejí domů jen jednotlivci a nemnozí, jdou totiž jen ve zdánlivém, počátkujícím a*

pramenném. ¹⁸ Jsou to možnosti, co nám nabízejí darem neznámí bozi, vše přichází ze situace, kterou jsme sami nepřivolali, jen jsme do ní byli uvrženi. Co je třeba? Naslouchat a otevřít se pro to, co k nám přichází, aby nás obdarovalo, v tom spočívá pravá pokora, nezaložená ve strachu z trestu, ale pokora založená na důvěrném propojení s bytím samým. Teprve teď jsme pochopili, proč má člověk řeč. **Pravé možnosti přijmout ale neznamená, že napřeme vůli, abychom je lovili vůlí. Pak k nám nepřijdou.**

Pravé možnosti jsou naše vlastní možnosti, nejsou podsunuté ze sofistikovaných systémů působení z vnějšku. Zde je třeba se zastavit u možností, jsou buď reálnými možnostmi, nebo ideálními skutečnostmi. Reálnou možností je stín stromu. Strom je obsažen ve stínu jen jako možnost, ale sám stín je reálný. Ideální skutečnost je jen vzpomínkou, k právě vnímanému musí přistoupit z naší paměti něco, co pojmenuje vnímané, umožní vědomou percepci, ale je zde již něco z podstatné minulosti, co hraje zcela zásadní roli. Apercepce je vnímané vnímání, přičemž to druhé vnímání vystupuje jako nominalizace, která má své kořeny v podstatné minulosti (in der Gewesenheit). Fenomén skutečnosti je vlastně neskutečný. Důležité jsou jen možnosti, tj. přechody, cesty, stezky, pěšiny. Pokud by povrch Země nebyl „vyšit“ cestami, nemohla by to být „velká matka“ – Gaia. Nebyl by zde domov. Jen cesty dělají ze Země domov. A jak vypadá dnes povrch Země? Země je protkána dálničními vjezdy a výjezdy, vše je systémově a technicky založeno. Na takových „cestách“ se necítíme dobře. Hledáme pěšiny, které vznikly z cest srnek a srnců za vodou a pak na okamžik „jsme doma“. Z modálních kategorií (možnost, nutnost, skutečnost) je nejdůležitější přechodová možnost. Skutečnost i nutnost jsou používány jako prostředky k ustavení vůle k moci pomocí nejrůznějších prostředků, jako jsou média, upadlá kultura, jen technicky vedené vzdělávání atd. Všechny tyto vlivy, kterých je nesmírné množství, protože do všech

¹⁸ Ibidem, s. 124.

podstatných funkcí vstupují mezičlánky, z nichž každý má na podsouvání umělých možností podíl. Tak funguje fenomén „das Gestell“ a „die Machenschaft“. Karteziánsky vychovaní a ustavení jedinci tyto fenomény nezahlédnou, nemají totiž ve světě časoprostorových jsoucen svůj pendant platnosti „clare et distincte“. Na fenomény není možné si položit ruku, jak by tedy většina mohla vědět o této podivné platnosti, která v podstatě řídí naše životy. Čím je člověk méně mocen vzhledů do celků bez marga, tím, je nebezpečnější pro všechny, neví totiž, co vlastně dělá. Pochopí jen to, na co může položit ruku. Celky bez marga jsou nejdůležitějším cíle vzdělanosti obecně, Zemi nezachrání manažeři, kteří fungují jen v předem platných systémech, které je naučí na nesčetných odborných školách jako samospasitelné platnosti pro řízení čehokoliv. To jsou jen technické znalosti, u vzhledů do celku bez marga musí mít vzdělanec velmi bohatou podstatnou minulost (die Gewesenheit), aby mohl být kreativní, protože kreativita se zakládá ve všech možnostech, kterými je člověk obdařen jakožto bytost čekající na probuzení. Vzdělávání je otřesová – probouzecí činnost, dlouhodobá. Zde se nesmí pospíchat, člověk musí dozrát, a to je u každého jiné. Zde systémy a plánování jsou spíše na škodu, jak ukazuje pozdní novověká doba s názvem postmoderna. *„To, co je nejobtížněji naležitelné, je tím, co je nám nejvlastnější a nejbližší. To se musí hledat pomalu, trvá nejdéle, a pokud je hledáno, není nikdy ztraceno.“*¹⁹

Co je to hledání, ve kterém je možno potkat hledané? To jsou jen projevy života v privaci, která je založena v tázání. Proto jsme na cestě. Tázání tohoto druhu je bytostné, to znamená: nacházíme se uvnitř věci. Být u věci, být uvnitř věci není nic jiného, než bytostné tázání. Ovšem byli jsme naučeni, že se máme tázat jen pragmaticky, o tom rozhodují ti, co dělají bussiness. To je největší chyba, kterou zde prožíváme téměř tělesně. Je třeba, abychom byli „uvnitř věci“ a takové myšlení nazývá Heidegger slovem „die Besinnung“. „Besinnung“

¹⁹Ibidem, s. 123.

potřebuje „die Innerlichkeit“ – zvnitřnění. Ponor do věci takového přirozenosti vyžaduje nikoli jen znalost a porozumění formálním vyprázdněným podstatám geometrického a matematického typu. Zde musí být člověk vybaven citem, vůlí souvislostními schopnostmi, musí umět čekat na vhloubení, nesmí pospíchat; a to jsou vlastnosti, které se nedají kuchařkově vyrobit v duších studentů. Kultivace člověka je rozením nikoli konstrukcí z předpokladů za pomoci metod, je se dají kvantitativně kontrolovat a řídit; zde manažer nestačí. V tomto ohledu jsou nejspecializovanější a svým způsobem nejtěsněji vybaveni pracovníci informačních technologií.

Použitá literatura

Heidegger, M. *Schwarze Hefte*. Band 94. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014.

Heidegger, M. *Schwarze Hefte*. Band 96. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 2014.

Heidegger, M. *HoelderlinsHymnen „Germanien“ und „Der Rhein“*. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 1980.

Heidegger, M. *Hoelderlins Hymne „Andenken“*. Frankfurt amMain : VittorioKlostermann, 1982.

Patočka, J. *Péče o duši I*. Praha : Oikumene, 1996.

Otázky:

- 1) Proč bytí nelze redukovat na předmětnost?**
- 2) Jak ke vzdělání patří otřes?**
- 3) V čem spočívá „placatost“ myšlení?**